

Izvorni znanstveni rad
UDK 94(497.5 Dubrovnik)»1806»
Primljeno: 21.9.2011.

PAD DUBROVAČKE REPUBLIKE I RUSKA POLITIKA ADAMA JERZYJA CZARTORYSKOG

PIOTR ŻUREK

SAŽETAK: Poljski knez Adam Jerzy Czartoryski, predstojnik Ministarstva vanjskih poslova Rusije, pokušao je 1806. ostvariti svoje antinapoleonske koncepcije. Nakon traktata u Požunu nastajao je blokirati priznanje francuske vlasti nad istočnom obalom Jadrana. U radu je posebna pažnja posvećena crnogorsko-ruskoj oružanoj akciji na području Boke kotorske i Dubrovačke Republike, koju je 1806. godine potaknuo Czartoryski. Ruski se ministar u svojim planovima nije nadao da će akcija rusko-crnogorskih četa prouzročiti krvavi nacionalni sukob i val nasilja koje su Rusi i Crnogorci izvršili nad tamošnjim katolicima. Otpor domaćeg stanovništva bio je jedan od čimbenika koji je pridonio uspjehu napoleonske vojske na tom području.

Kreiran na početku 19. stoljeća,¹ podcjenjivački stav ruskog dvora prema Dubrovačkoj Republici bio je u skladu s tradicionalnim stilom politike Katarine II, koja je smatrala da Rusija ne može priznati državu koja se nalazi pod službenim protektoratom Turske i plaća joj harač.² Ruska diplomacija imala je takav stav i u vrijeme kada je knez Adam Jerzy Czartoryski obnašao dužnost ruskog ministra vanjskih poslova (1804/6).

¹ Ovaj rad izložen je na znanstvenom skupu "Francuska uprava u Dubrovniku (1808-1814)", održanom u Dubrovniku 20-23. travnja 2008. godine.

² Izvorište takvog stava Katarine II. nesumnjivo leži i u srdžbi koju je kod nje izazvala činjenica što je 1774. godine Dubrovačka Republika pružila utočište samozvanoj kneginji Tarakanovoj i barskim konfederatima. Vidi: Piotr Żurek, *Ragužani i Sarmati. Iz povijesti dubrovačko-poljskih odnosa u drugoj polovici 18. stoljeća*. Zagreb: Veleposlanstvo Republike Poljske u Zagrebu, 2001.

Piotr Żurek, izvanredni profesor u Akademiji za tehničke i humanističke znanosti Bielsko-Biala. Adresa: Akademia Techniczno-Humanistyczna, ul Willowa 2, 43-309 Bielsko-Biala (Poljska). E-mail: pzurek@ath.bielsko.pl

Treba znati da su službeni diplomatski odnosi između Rusije i Dubrovačke Republike postojali od 1775. godine, kada je Frano Sabov Ranjina u Livornu potpisao sporazum s admiralom Aleksejem Orlovim, zapovjednikom ruske flote na Sredozemnom moru i u Jadranu. Prema tom sporazumu, Orlov se u zamjenu za neutralnost Dubrovnika u ratu između Rusije i Turske, te za suglasnost za osnivanje ruskog konzulata u Republici obvezao da neće napadati dubrovačke brodove. I tako je 1788. godine Antun Ghika postao prvi ruski konzul u Dubrovačkoj Republici, koji je svoju funkciju vršio sve do 1801. godine, kada ga je zamijenio Charles Fonton. Međutim, odnosi između Dubrovnika i Rusije nisu bili dobri. Unatoč intenzivnim nastojanjima dubrovačkog Senata, ruski dvor nikako nije htio dati suglasnost za akreditiranje službenog predstavnika Republike u Petersburgu. Dubrovnik se u početku koristio posredništvom drugih država. Tako je od 1803. godine agent Dubrovačke Republike u Petersburgu bio tajnik apostolske nuncijature Giulio Alvisini.³ Međutim, on nije imao službenu akreditaciju, iako je Republika ulagala napore da je dobije. S tim je ciljem na početku siječnja 1805. godine Senat uputio pismo Czartoryskom, kako bi “uspokojio naše strahove koji nas zbog spomenutih razloga muče i da se kod poštovanog Vladara zauzme za nas i učini nam željenu milost te dopusti našem spomenutom poslaniku izvršavanje njegovih dužnosti.”⁴

Međutim, knez Adam, u skladu s dotadašnjim ruskim stavom prema Dubrovniku, ostao je na tu molbu ravnodušan.

Ne čini se slučajnim, također, da su se dubrovačko-ruski odnosi zaoštrili u trenutku kada je Fonton preuzeo funkciju konzula. Taj se sukob u početku ticao nevažnog pitanja premale rezidencije konzula u Dubrovniku, a kasnije se radilo o strogo diplomatskim problemima. Naime, 1803. godine Fonton je dubrovačkim vlastima počeo predbacivati da onemogućuju vjersku praksu pravoslavnog dijela pučanstva. Bilo je to prije svega uzrokovano činjenicom što dubrovački Senat nije dopuštao pravoslavnim popovima da se nastane u Republici i tamo vrše stalnu svećeničku službu. Senat je dopustio samo to da u Republiku dva puta godišnje na

³ Vikentij Makušev, »Materijali dlja istorii diplomatičeskikh snošenij Rossiji s raguzkoj respublikoj.« u: *Čtenia v imperatorskom obščestve istorii i drevnostej rossijskikh pri moskovskom universitete*, sv. 3. Moskva, 1865: 161-162; Bogdan Krizman, *Diplomati i konzuli u starom Dubrovniku*. Zagreb: Poduzeće za izdavanje, prodaju i distribuciju knjiga, 1957: 200-202; Vinko Ivančević, »O dubrovačkom diplomatu F. Ranjini (1713-1791).« *Historijski zbornik* 25-26 (1972-1973): 221-222; I. Mitić, *Dubrovačka država u međunarodnoj zajednici (od 1358. do 1815)*, Zagreb, 2004: 173-175.

⁴ Dubrovački Senat A. J. Czartoryskom, prijepis, Dubrovnik, 23. siječnja 1805. (*Lettere di Ponente*, ser. 76, XIX stoljeće, br. 6, Državni arhiv Dubrovnik, dalje DAD).

osam dana dolazi pop iz susjedne Hercegovine i u maloj kapelici izvan gradskih zidina služi misu. Fonton je o cijeloj stvari obavijestio kancelara Aleksandra Vroncova, koji je pod prijetnjom blokade crnomorskih luka za dubrovačke brodove iznudio od državnih vlasti promjenu te situacije. U konačnici su morale dati suglasnost da se ruski grb stavi na pravoslavnu kapelicu, te da se pop stalno nastani u Dubrovniku.⁵

Dubrovačko-ruski odnosi počeli su se zaoštřavati početkom ožujka 1806. godine, u vrijeme kada su se Rusi i Crnogorci spremali zauzeti Boku kotorsku. Prisetimo se da je to područje na sjeveru graničilo s Dubrovačkom Republikom, odakle je bio očekivan dolazak napoleonske vojske, koja je upravo prodirala na teritorij nekadašnjih venecijanskih posjeda dodijeljenih Francuskoj na temelju sporazuma u Požunu. Bio je to razlog zbog kojega su Rusi i Crnogorci, planirajući okupaciju Boke kotorske, morali obratiti posebnu pažnju na teritorij Republike.

Sigurnosti tog teritorija pridonosila je, između ostalog, i ruska blokada Koločepskog i Mljetskog kanala brodovljem. Osim toga, ruski državni savjetnik Stjepan Sankovski, koji je stalno prebivao na dvoru crnogorskog vladike, planirao je razmještanje ruskih i crnogorskih četa na područje Konavala, koje je pripadalo Dubrovačkoj Republici. S tim je ciljem ruski državni savjetnik uputio pismo konavoskom knezu Šišku Sorgu, u kojem ga je obavijestio da će, s obzirom na prijetnju ulaska napoleonske vojske u Dubrovačku Republiku, u Konavle biti upućena jedna četa crnogorsko-ruske vojske. Deklaracija Sankovskog nesumnjivo je unijela nemir među članove dubrovačkog Senata koji je, posredstvom Sorga, započeo pregovore s ruskim državnim savjetnikom. Knez Sorgo pokušavao je uvjeriti Sankovskog da Rusi i Crnogorci ne ulaze u Konavle. Argumentirao je to time da je Dubrovnik neutralna država, a francuska vojska još je daleko od granica Republike i možda uopće neće u nju prodrijeti. U krajnjoj liniji, dubrovački Senat planirao je Sankovskom predati svotu od 25.000 franka kako bi ovaj odustao od zauzimanja Konavala. Naposljetku, 6. ožujka,

⁵ Vinko Foretić, *Povijest Dubrovnika do 1808, II*. Zagreb: NZMH, 1980: 434-436; Maren Frejdenberg, »Russkij konsul v Dubrovnikie v konce XVIII v.«, u: *Jugoslavenske zemlje i Rusija za vreme prvog srpskog ustanka 1804-1813*. Naučni skupovi, knj. XVII. Beograd: SANU, 1983: 169-185. Republičke vlasti bojale su se dolaska velikog broja pravoslavnog stanovništva (uglavnom srpskog) iz susjedne Hercegovine, što je moglo dovesti do promjene državne nacionalne strukture, te zaprijetiti dubrovačkoj narodnosti i državnosti. To je bio glavni razlog nevoljkosti Dubrovčana prema pravoslavlju. U tom periodu u Dubrovačkoj je Republici bilo malo pripadnika pravoslavne vjere (oko sto). Bili su to uglavnom doseljenici i mornari.

odnosno istoga dana kada su crnogorsko-ruske čete zauzele Boku kotorsku, Sankovski je dubrovačkim vlastima postavio ultimatum, nakon čijeg će ispunjenja odustati od namjere ulaska u Konavle. Taj ultimatum sadrži pet točaka i tiče se narednih pitanja:

1. Dubrovčani imaju obvezu prenositi kapetanu Henriju Bailiju (zapovjedniku ruske flotile) informacije o položaju i broju francuskih četa u Dalmaciji.
2. U Cavtatu treba prikupiti zalihe za francusku vojsku (odnosno na terenu koji se nalazi na ruskom području).
3. Dubrovačkim senatorima zabranjuje se provođenje profrancuske agitacije.
4. Dubrovački brodovi određeni za prijevoz Francuza trebaju se povući.
5. Republika ima obavezu ostati strogo neutralna.

Dubrovački Senat nije imao izbora i prihvatio je te uvjete.⁶

Sankovski, postavljajući takav ultimatum, zasigurno ni sam nije vjerovao u mogućnost njegove realizacije. Naime, jako je dobro znao da su dubrovačke vlasti u potpunosti bile svjesne činjenice da je prodor francuske vojske neizbježan. Dubrovačkom Senatu bilo je stalo samo da Francuzi ne zauzmu grad Dubrovnik, te da većina njihovih snaga bude otpremljena morem. Naravno, šanse za to bile su male, prije svega zato što je vode Jadrana u potpunosti kontrolirala ruska i britanska flota.⁷ Osim toga, Sankovski nije htio ulaziti u Republiku bez stvarnog razloga, s obzirom da je u međunarodnom smislu to moglo biti protumačeno kao agresija. Stoga je čekao direktan izgovor za takav čin, svjestan istovremeno da bi to mogao biti trenutak ulaska napoleonske vojske u Republiku.

Pregovori Sankovskog s dubrovačkim vlastima odvijali su se bez znanja Fontona, koji je za njih saznao iz druge ruke. Stoga se u izvještaju od 20. ožujka ruski

⁶ Lujo Vojnović, *Pad Dubrovnika. Knjiga prva (1797.-1806.)*. Zagreb: piščevo izdanje, 1908: 88-97; Vesna Čučić, *Posljednja kriza Dubrovačke Republike*. Zagreb-Dubrovnik: Zavod za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku i Matica hrvatska Dubrovnik, 2003: 71-75. Prije pregovora koje je vodio Sorgo, dubrovački Senat uputio je pismo Sankovskom moleći ga da promijeni odluku. Dubrovčani su se pozivali na tobožnju zaštitu ruskog cara i na argument da je sa strateške točke gledišta ulazak crnogorsko-ruskih četa u Konavle besmislen. "Republika se nada da će se te istine utisnuti u njegovu dušu (Sankovskog), što je jača zaštita kojom je počašćena ta Republika od strane Njegove Visosti Ruskog Cara, kojemu ona izražava najdublje poštovanje i obožavanje, treba ju štiti od invazije četa, navale koja bi prouzročila totalno uništenje i sakaćenje tog kraja. Invazija provedena prije prodora francuskih četa u taj kraj pokazala bi se beskorisnom iz svih perspektiva". Vidi: Dubrovački Senat S. Sankovskom, prijepis, Dubrovnik, 4. ožujka 1806, *Diplomata et acta* (dalje: DA), 590/1-29 (DAD).

⁷ V. Foretić, *Povijest Dubrovnika do 1808, II*: 441-442.

konzul u Dubrovniku potužio Czartoryskom da ga Sankovski ne poštuje. Osim toga, Fonton je službeno kritizirao ultimatum koji je ovaj postavio dubrovačkim vlastima. Istovremeno je odlučno prosvjedovao protiv prve točke ultimatum, koja svojim sadržajem dovodi u pitanje njegove obavještajne izvještaje upućene Sankovskom. Prema izvještaju konzula, druga i treća točka izazvale su smijeh senatora, s obzirom da Republika nije posjedovala zalihe koje bi mogle zadovoljiti napoleonsku vojsku. Izvršenje četvrte točke bilo je nerealno, jer Francuzi s morske strane nisu mogli prodrijeti do Boke kotorske, koja je bila pod ruskom okupacijom. Prema Fontonovu mišljenju, najnerealnije je bilo pitanje neutralnosti Dubrovačke Republike, sadržano u petoj točki, jer da bi ju ostvarila, morala bi imati toliko snage da se odupre pretenzijama i Francuza i Crnogoraca. Drugim riječima, prema Fontonovu izvještaju, dubrovački Senat nije ozbiljno shvatio ultimatum Sankovskog, jer je bio svjestan da će, ako to budu željeli, Crnogorci svakako prodrijeti u Republiku. Fonton se sigurno imao prilike sam uvjeriti kako u Republici vlada ogroman strah pred Crnogorcima, koji su tamo bili “poznati po svojem razbojništvu”.

Osim toga, ruski konzul u Dubrovniku, žaleći se na nedostatak povjerenja od strane Sankovskog, nije skrivao da se nudi na raspolaganje Czartoryskom i moli da ovaj verificira njegov rad.

Kada se čita taj izvještaj, teško se osloboditi dojma da je Fonton pokušavao uvjeriti Czartoryskog kako je uvijek postupao u skladu s interesima Rusije. Sada - pisao je Fonton poljskom knezu - “kad je Republika promijenila svoj stav i postupka u skladu s ruskim interesima u Dubrovniku, može se bez uvijanja tvrditi... da nam ne daje nikakvih razloga za nezadovoljstvo. A to da je napadaju i straše najvećim sužanjstvima na temelju lažnih izvještaja, a možda i došaptavanja raznih intriganata, uzrokuje da mi moja čast i moja dužnost nalažu da ne ostajem ravnodušan na njihovu nepravdu. Stoga, odajući istini poštovanje, predajem Vašoj Ekscelenciji odjek njegova (Dubrovnika) nemira, njegovu jadikovku i sliku uništenja tog kraja ako bi ikada postao mjestom razbojstva naroda”.⁸

S Fontonovim izvještajem u Petersburg su stigla i pisma dubrovačkog Senata upućena caru Aleksandru i knezu Czartoryskom.

⁸ Ch. Fonton A. J. Czartoryskom, Dubrovnik, 8/20. ožujka 1806 (Arhiv Vniešnej Politiki Rossijskoj Imperii, dalje: AVPRI, Kancelaria, 1806, opis br. 468, delo 2597, str. 11-13). Informacije na temu ultimatum Sankovskog Fonton je dobio od državnog tajnika Republike Orsata Bonde. Vidi: O. Bonda Ch. Fontonu, Dubrovnik, 11. ožujka 1806, u: L. Vojnović, *Pad Dubrovnika. Knjiga prva (1797.-1806.)*: 385-387.

U pismu caru Aleksandru dubrovački senatori jamčili su mu lojalnost i “gorljivo molili” da “svojim namještenicima u Boki kotorskoj izda naredbe da poštede taj teritorij i suzdrže se od mjera čije samo objavljivanje izaziva u nama strah već neko vrijeme”. Istovremeno su se obvezali da će ispuniti uvjete sadržane u ultimatumu Sankovskog, nastojeći omalovažiti činjenicu da bi Republika trebala osigurati zalihe za napoleonsku vojsku. Prema senatorima, “Francuzi su se približavali granici Raguze ne samo kako bi ju osvojili, nego i da mirno zauzmu provinciju Boku kotorsku, koja im je pripala prema posljednjem mirovnom sporazumu”. Ta činjenica prisilila je Republiku da pristupi izravnim pregovorima s generalom Jacquesom de Lauristonom u cilju da mu se “prezentiraju poteškoće koje čekaju njegovu diviziju tijekom prelaska preko teritorija Raguze kopnenim putem, nedostatak hrane na tom području, te da ga se istovremeno zamoli da premjesti svoje čete morskim putem sve do okolice Boke kotorske”⁹.

Čini se da su dubrovački senatori bili itekako svjesni da će, zbog pojavljivanja francuske vojske na istočnoj obali Jadrana, Rusija pristupiti realizaciji svojih balkanskih planova. Bili su svjesni i da je *spiritus movens* te politike bio knez Czartoryski. To je vidljivo u fragmentu pisma dubrovačkog Senata upućena ruskom ministru:

“Senat duboko poštuje namjere koje Imperatorski ruski dvor može imati prema toj okolici; nikad si neće dopustiti da loše govori o svemu što može zaista zanimati Rusiju i ako se usuđuje prezentirati jednu molbu, ona je ograničena samo na to da vide kako je namještenicima u Boki kotorskoj izdana naredba da poštede taj bijedni kraj nesreće u koju samo što nije pao. Senat, potpuno se pouzdavajući u plemenito srce Njegove Ekscelencije (Czartoryskog, op. a.), moli da u ovako nesretnim okolnostima ne odbacuje svoj utjecajni zagovor kod Njegove Visosti (Aleksandra I, op. a.). Od pravednosti i dobročinstva Njegove Ekscelencije ovisi spas toga kraja”.

Dubrovčani su bili svjesni da za realizaciju balkanskih planova ruskog dvora nije direktno angažiran Charles Fonton. Prema senatorima, dokaz za to je činjenica da “ruski namještenici” iz Boke kotorske nisu kontaktirali Dubrovačku Republiku službenim putem, odnosno putem tamošnjeg akreditiranog konzula Fontona. Osim toga, začudilo ih je što konzul nije ništa znao o djelovanju Sankovskog.

Dubrovački senatori žalili su se Czartoryskom da je, zbog očekivanog prodora Francuza, Republika dodatno podvrgnuta prijetnjama “ruskih agenata”,

⁹ Dubrovački Senat caru Aleksandru I, prijepis, Dubrovnik, 20. ožujka 1806 (DA, 590/1-49, 49a, 50).

zbog čega bi njen "teritorij postao kazalište rata i morao bi uzdržavati Crnogorce i ostale redovne čete, ...ne zaslužujući da se nađe na rubu katastrofe".

Stoga su Dubrovčani molili kneza Adama da ima na umu budućnost Republike i na odgovarajući način predstavi njen položaj caru. I kako su senatori rekli u tom pismu, Senat "svoju sudbinu u potpunosti stavlja na pravednost Njegove Ekscelencije i obraća Mu se zbog svih nedaća kojima je podvrgnuta ta Republika i kojima će tek biti podvrgnuta".¹⁰

Neovisno o Fontonovu mišljenju, dubrovački je Senat s velikim olakšanjem primio ultimatum Sankovskog: "Na naše veliko zadovoljstvo knez Konavala izvijestio nas je o velikodušnim istupima Vaše Ekscelencije u korist Republike i o Vašoj suradnji da na naš prostor ne uđu crnogorske čete".¹¹

Istovremeno, Sankovski je smatrao da očuvanje neutralnosti Dubrovačke Republike ovisi o prodoru crnogorsko-ruskih četa. Prije svega, odnosilo se to na nepuštanje francuskih četa na njen teritorij. Naravno, i Rusi i Francuzi bili su svjesni da je nemoguće da ta mala republika zaustavi pohod velike napoleonske vojske.

U proljeće 1806. godine francuske vlasti, svjesne balkanskih planova petersburškog dvora, priznale su da je okupacija Dubrovačke Republike od strane Rusije i Crne Gore samo pitanje vremena. U Parizu su bili svjesni da bi prepuštanje tog teritorija ruskoj vlasti učinilo francusku poziciju u tom kraju još beskorisnijom. Stoga je Napoleon držao da bi francuska vojska trebala preteći Ruse i zauzeti Dubrovačku Republiku.¹²

Ipak, čini se da su Francuzi precjenjivali značenje Dubrovačke Republike, smatrajući da ona za Ruse ima najznačajniji strateški položaj. Prema knezu Czartoryskom, najveće značenje za ruske interese na zapadnom Balkanu imala je, prije svega, Boka kotorska.¹³ S tog područja trebala je biti provedena vojna operacija protiv Francuza u Dalmaciji. O velikom značenju koje je ruska diplomacija pridavala Boki kotorskoj svjedoči činjenica da je u travnju 1806. godine osnovan u Petersburgu *Ratni komitet za pitanja Kotora i Jadrana*, kojem je na čelu bio

¹⁰ Dubrovački Senat A. J. Czartoryskom, prijepis, Dubrovnik, 20. ožujka 1806. (*Lettere di Ponente*, XIX stoljeće, br. 50).

¹¹ Dubrovački Senat Sankovskom, prijepis, Dubrovnik, 7. ožujka 1806. (*DA*, 590/1-37).

¹² Prema memoarima francuskog maršala Augusta Frédérica de Marmonta (kasnije knez Raguze), Napoleon je zauzimanje Dubrovačke Republike tretirao kao "rekompenczaciju" i područje zahvaljujući kojemu može kontrolirati Boku kotorsku. Vidi: Maršal Marmont, *Memoari*. Split, 1984: 27.

¹³ O ruskoj vladavini u Boki kotorskoj, vidi: *Spisi ruske vladavine*. Fond IV (Istorijski arhiv Kotor).

knez Czartoryski. Na jednoj od prvih sjednica Komiteta knez Adam je izjavio kako je u interesu Rusije da ne dopusti da se Dalmacija i Turska nađu pod francuskom kontrolom. I ne bude li to ostvareno putem pregovora, trebat će upotrijebiti silu. Czartoryski je pregovore povjerio Pierru d'Qubrilu, ne skrivajući istovremeno da u njega polaže velike nade. Ipak, ruski je ministar smatrao da, neovisno o rezultatu te misije, Rusija treba pojačati svoje snage na istočnoj obali Jadrana.¹⁴

Prema ruskom povjesničaru V. G. Sirotkinu, upravo je pod utjecajem Komiteta car Aleksandar dopustio povećanje ruskih snaga u sredozemnom pojasu i naredio viceadmiralu Dimitriju Senjavinu da započne antifrancusku vojnu operaciju u vodama Jadrana.¹⁵ Ipak, nesiguran u svoj stav, car je uskoro odustao od te odluke.

U ožujku 1806. godine kapetan Baily uveo je strogu blokadu dubrovačkih luka, izolirajući tako Republiku od osnovnog izvora prihoda, trgovine.¹⁶ Taj potez prisilio je Senat na neposrednu intervenciju kod viceadmirala Senjavina. S tim ciljem je 20. travnja u Kotor upućeno specijalno izaslanstvo, koje je od ruskog vojskovođe tražilo obranu Republike. Delegati su pozvali Senjavina da posjeti Dubrovnik i predali pisma upućena caru Aleksandru i “prvom ministru” (tj. Czartoryskom).¹⁷ U tim pismima dubrovački Senat moli da se ruskom vojskovođi koji prebiva na Jadranu ne izdaje zapovijed o poduzimanju akcija protiv Republike. Osim toga, Dubrovčani su molili “prvog ministra” (Czartoryskog) da “pri carskom prijestolju svojim dragocjenim zagovorom podupre naše molbe, za koje znamo da će imati željeni učinak ako Vi upotrijebite svoju sposobnost pregovaranja”.¹⁸

¹⁴ Jerzy Skowronek, *Antynapoleońskie koncepcje Czartoryskiego*. Warszawa, 1969: 250-251; V. G. Sirotkin, »Meždunarodnye otnošenja na Balkanah i serbskii vopros v politike Rossiji i Franciji.«, u: *Jugoslovenske zemlje i Rusija za vreme prvog srpskog ustanka 1804-1813*. Naučni skupovi, knj. XVII. Beograd: SANU, 1983: 97-103; *Vniešnjaja politika Rossiji XIX i naczela XX veka*, sv. III. Moskva, 1963: 667-669.

¹⁵ V. G. Sirotkin, »Meždunarodnye otnošenja na Balkanah i serbskii vopros v politike Rossiji i Franciji.«: 104.

¹⁶ H. Baily Ch. Fontonu, na palubi fregate *Asia*, Boka kotorska, 23. ožujak 1806 (*DA*, 591/86).

¹⁷ V. Makušev, »Materijaly dlja istorii diplomatičeskikh snošenij Rossiji s raguzkoj respublikoj.«: 51; Viktor Gračev, *Serby i Černogorcy v borbe za nacionalnuju nezavisnost i Rossija (1805-1807)*. Moskva, 2003: 54.

¹⁸ *Lettera della Repubblica di Ragusa al Primo Ministro della Corte di Pietroburgo*, kopija, travanj 1806 (sg. 1776, Arhiv Male Braće Dubrovnik); Lujo Vojnović ignorira značenje pisama koje dubrovački Senat upućuje Aleksandru I. i Czartoryskom. Vidi: L. Vojnović, *Pad Dubrovnika. Knjiga prva (1797.-1806.)*: 172.

Viceadmiral Senjavin posjetio je Dubrovnik 6. svibnja. Tijekom tog posjeta blokadu Republike objašnjavao je time da prisutnost francuskih brodova u njenim lukama narušava njenu neutralnost. Osim toga, ruski viceadmiral potpisao je ugovor s državnim vlastima. Prema tom ugovoru, u slučaju stupanja francuske vojske na njen teritorij, Senat će prihvatiti ruski garnizon i uvjeriti svoje žitelje da daju oružanu potporu Rusima u borbi protiv Francuza. Štoviše, vladavina ruskih snaga na moru trebala je garantirati Republici razvoj trgovine.¹⁹ Drugim riječima, Senjavin je u zamjenu za prelazak Republike na stranu Rusije dubrovačkoj oligarhiji jamčio deblokadu luka i mogućnost crpljenja prihoda iz osnovnog izvora, koji je oduvijek bila trgovina.²⁰

To ipak nije zaustavilo pohod napoleonske vojske na jug. U skladu s naredbom koju je izdao Napoleon, general Lauriston je 25. svibnja ušao na teritorij Dubrovačke Republike. Već idućeg dana Fonton je o tom događaju obavijestio Senjavina. Osim toga, Fonton je započeo evakuaciju konzulata, čiji je arhiv predao zapovjedniku ruskog broda *Arhandeo Mihael*, koji je patrolirao Koločepskim kanalom. U međuvremenu, 27. svibnja, francuska je vojska ušla u dubrovačku tvrđavu, gdje su generalu Lauristonu predani ključevi grada. Značajan je sadržaj manifesta francuskog generala, upućena 28. svibnja građanima Dubrovnika, u kojem je Lauriston objavio da preuzima vlast nad Republikom, a njena nezavisnost više nije na snazi. Osim toga, manifest je sadržavao obavijest da će nezavisnost Republike ponovo stupiti na snagu tek kada Rusi napuste Boku kotorsku, Jadran i Jonske otoke. Uz to, Lauriston je privremeno ostavio na dužnosti dubrovačku vlast, istovremeno imenujući konzula Renéa Bruère-Desrivauxa opunomoćenikom francuske vlade u Republici.²¹

Vijesti o ulasku Francuza u Dubrovnik širile su se vrlo brzo. Nedugo nakon što je napoleonska vojska zauzela dubrovačku tvrđavu, Petar I. Petrović

¹⁹ Vladimir Bronevski (Broniewski), *Zapisi o Crnoj Gori i Boki*. Podgorica, 1995: 150-151. Sjetimo se da je 20. ožujka 1806. godine Henry Bailly uveo strogu blokadu dubrovačkih luka (H. Bailly Ch. Fontonu, na palubi fregate *Asia*, Boka kotorska, 23. ožujak 1806, *DA*, 591/86).

²⁰ V. Makušev, »Materijali dlja istorii diplomatičeskijh snošenij Rossiji s raguzkoj respublikoj.«: 161-162; Dubrovački povjesničar Lujo Vojnović, *Pad Dubrovnika. Knjiga prva (1797-1806.)*: 171-173, negira činjenicu da je postignut sporazum između Senjavina i republičkih vlasti. On smatra da, osim u Makuševom radu, nigdje ne postoji druga bilješka o tom događaju. Pišući svoj rad na početku 20. stoljeća, Vojnović ipak nije uvidio da su se tragovi tih tajnih planova vjerojatno nekada mogli nalaziti u tajnim odlukama dubrovačkog Senata, u tzv. *Secreta Rogatorum*, koje su svjesno spaljene u trenutku kada francuska vojska ulazi u Dubrovačku Republiku 1806. godine. Dubrovačkom povjesničaru nisu bili poznati ni drugi ruski izvori, kao npr. izvještaji W. Broniewskog.

²¹ V. Čučić, *Posljednja kriza Dubrovačke Republike*: 87-91.

Njegoš obavijestio je Sankovskog da su crnogorske čete spremne izvršiti ofenzivu na Cavtat. Čini se, međutim, da se ruski državni savjetnik dvoumio kod izdavanja takve naredbe.²² Treba imati na umu da je 26. svibnja, u trenutku kada francuska vojska ulazi u Republiku, viceadmiral Senjavin krenuo prema Trstu.²³ To je bio razlog dvoumljenja Sankovskog. Teško nam je danas reći zašto je Senjavin krenuo prema Trstu u trenutku kada je bio očekivan francuski napad. S obzirom da nije imao detaljne instrukcije, viceadmiral vjerojatno nije znao kako postupiti u takvoj situaciji. Sve ukazuje na to da je u Trst krenuo po naredbe, koje se nadao dobiti od tadašnjeg ruskog veleposlanika u Austrijskom Carstvu Andreja Razumovskog.²⁴ Osim toga, iz informacija koje su dopirale do Czartoryskog saznajemo da je viceadmiral Senjavin tada rekao Sankovskom kako prijatnju prodora napoleonske vojske u Republiku smatra tračem, a on “tračevima ne vjeruje i stoga kreće u Trst”.²⁵

Unatoč svemu, čini se da knez Adam nije namjeravao uništiti Dubrovačku Republiku. Prema njegovim političkim koncepcijama, to područje treba biti zona isključivo ruskog utjecaja. O tome, prije svega, svjedoči činjenica da se Czartoryski u svojim planovima koji se tiču projekta Balkanske federacije više puta poziva na ustroj Republike i njen specifičan status u odnosu na Osmanско Carstvo.²⁶ Konstruirajući svoju koncepciju uređenja federacijskog sistema na zapadnom Balkanu, ruski ministar je smatrao da države koje ga tvore trebaju službeno priznati vrhovnu vlast Visoke Porte, i to po uzoru na Dubrovnik i Republiku Sedam Jonskih Otoka. Prema knezu Adamu, takvo je rješenje u interesu samih turskih vlasti, jer će takav sistem na prirodan način braniti Osmansko Carstvo pred francuskom agresijom. Ta koncepcija Czartoryskog trebala se u prvom redu odnositi na Crnu Goru i Boku kotorsku.²⁷

Realizacija koncepcije Czartoryskog vidljiva je u postupcima Senjavina vezanima uz Dubrovačku Republiku. Iz sačuvanog pisma, koje je 6. svibnja 1806. godine viceadmiral uputio rektoru i Senatu, vidljivo je da su Rusi namjeravali poštovati njenu neutralnost. Senjavin je u tom pismu dao do znanja

²² V. Gračev, *Serby i Černogorcy v borbe za nacionalnu nezavisnost i Rossija (1805-1807)*: 55.

²³ V. Bronevski, *Zapisi o Crnoj Gori i Boki*: 151.

²⁴ A. Arcimowicz, »Admiral D. N. Sieniawin.« *Morskoj Sbornik* 17/8 (1855): 312-314.

²⁵ *O wysłaniu przez Ministra finansów Sankowskiego Rady Stanu do Czarnogóry dla uskromienia zamieszania tamtejszych mieszkańców*, Biblioteka XX. Czartoryskich w Krakowie (dalje: BCz), 5214 IV: 456-464.

²⁶ Piotr Żurek, »Knez Adam Jerzy Czartoryski i plan balkanske federacije (1804-1806).« *Anali Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku* 43 (2005): 129-138.

²⁷ V. Gračev, *Serby i Černogorcy v borbe za nacionalnu nezavisnost i Rossija (1805-1807)*: 53.

da ruske vlasti teritorij Republike smatraju turskim lenom, pa tako on ne namjerava narušiti “prijateljstvo i savezništvo” koje vlada između ruskog cara i Visoke Porte.²⁸

Sankovski i Senjavin dopuštali su mogućnost ulaska rusko-crnogorskih četa na teritorij Dubrovačke Republike tek kad ona ne bude, barem formalno, turski leno. Takva situacija mogla bi nastati kad bi francuska vojska ušla u Republiku i narušila njen status. Drugim riječima, Rusi su namjeravali primijeniti isti manevar kao u slučaju Boke kotorske. Pričekati trenutak kada će Francuzi narušiti neutralnost Republike i tada započeti vojnu operaciju, čiji bi cilj bio preuzimanje kontrole nad Dubrovnikom. Računalo se, naravno, da će akcije rusko-crnogorskih četa podržati lokalno pučanstvo, kao u slučaju Kotora. Na taj posljednji element posebno je računao Czartoryski, koji je smatrao da stanovnici čitavog južnoslavenskog područja zapadnog Balkana mrze Francuze, te će poduprijeti ruske operacije. Poljski je knez naivno precijenio autoritet Petra I. Petrovića Njegoša. Prema riječima kneza Adama upućenima caru: “čitav kraj ujedinit će se pod stijegom metropolita želeći poduprijeti ciljeve Vaše carske milosti. Ta ne možemo napustiti taj kršćanski puk, čija je povezanost s Rusijom poznata?”²⁹ Iz toga proizlazi da je Czartoryski, pod izgovorom da skrbi za kršćansko balkansko pučanstvo, provodio antifrancusku diverziju.

Do Czartoryskog su nesumnjivo dopirale krive informacije o simpatijama i raspoloženju lokalnog pučanstva. Osobito se to odnosilo na Dubrovačku Republiku. Ruski ministar najvjerojatnije nije znao da pripadnici pravoslavne vjere u toj Republici čine tek malu šaćicu doseljenog stanovništva. Postojala je i vidljiva netrpeljivost, te neprijateljstvo između katolika Dubrovčana i pravoslavaca Crnogoraca i Srba. Izvorište tih razlika leži u civilizacijskoj i kulturnoj distanci. Živeći u svojim nastambama visoko u brdima, Crnogorci su se stoljećima vodili svojim vlastitim patrijarhalnim zakonima, dodatno oblikovanima lokalnim albanskim i turskim utjecajima. Uzrokovalo je to izoliranost crnogorskog naroda od nadolazećih civilizacijskih normi sa zapada. Međutim, Dubrovčani su, kao nasljednici drevne grčko-romanske tradicije, bili predstavnici i nositelji moderne europske kulture. U Dubrovniku se razvijala književnost, lijepe umjetnosti, prirodne znanosti. I unatoč tome što je zlatni

²⁸ D. Senjavin rektoru i dubrovačkom Senatu, Boka kotorska, 24. ožujak/4. svibanj 1806. (DA, 591/91a).

²⁹ A. J. Czartoryski, »Memoriał o obecnym położeniu Rosji, (ożujak 1806).«, u: *Pamiętniki ks. Adama Czartoryskiego*, sv. II. Kraków, 1905: 56.

vijek Dubrovačke Republike davno prošao, na početku 19. stoljeća ona i dalje nosi naziv “Slavenske Atene”. U očima Dubrovčana, Crnogorci su bili barbari i narod goranskih razbojnika. Zbog svega toga, Dubrovčani su se bojali Crnogoraca kao vruga. Osim toga, dubrovačka je oligarhija bila itekako svjesna kakve planove ima crnogorski vladika s njihovom zemljom. Znalo se da bogatstvo Dubrovnika od pamtivijeka dovodi Crnogorce u napast.

Zbog toga je Petar I. Petrović Njegoš bio glavni zagovornik ulaska rusko-crnogorskih četa u teren Dubrovačke Republike.

O tome da su knezu Czartoryskom bili poznati tadašnji planovi crnogorskog vladike neosporno svjedoči njegov zapis iz “Memorijala o trenutnom položaju Rusije” iz ožujka 1806. godine. U tom dokumentu čitamo: “Projekti metropolita Njegoša zaslužuju posebnu pažnju, ponajviše s obzirom na položaj Crne Gore”.³⁰

Zahvaljujući izvještaju dalmatinskog arhimandrita Simeona Ivkovića iz 1807. godine, dobro smo upoznati s tadašnjim željama crnogorskog vladike. Naime, prema Petru I. Petroviću Njegošu, nova crnogorska država treba nastati ujedinjenjem pet susjednih provincija: Crne Gore, Boke kotorske, Hercegovine, Dalmacije i Dubrovačke Republike. A ruski imperator treba “zauvijek” biti car i zaštitnik “slaveno-srpskog carstva”. Na taj će način narod te zemlje sačuvati “svoju vjeru i slobodu”. Vlast u državi, u ime ruskog cara, treba obnašati predsjednik koji je rođeni Rus. Mjesto potpredsjednika pripast će crnogorskom vladiki, koji će biti imenovan i ruskim knezom, te tajnim savjetnikom. Predsjednik i potpredsjednik stolovat će u glavnome gradu, a to prema Njegošu treba biti Dubrovnik. Osim toga, crnogorski vladika vršit će dužnost pravoslavnog metropolita. Nova metropolija bit će podijeljena na tri biskupije: Dalmatinska u Zadru, Hercegovačka u Trebinju i Kotorska u Kotoru. Svaka biskupija imat će svoje sjemenište. Arhimandriti koji budu na čelu tih biskupija bit će “namjesnici metropolita”.³¹

Ruski ministar poznao je Njegoševe planove zahvaljujući, između ostalog, izvještaju samog Ivkovića iz 1805. godine, kada je ovaj prebivao u Petersburgu. Sve ukazuje na to da su u siječnju 1806. godine informacije poslužile Czartoryskom za objavljivanje koncepcije “stvaranja široke političke države, od Hercegovine,

³⁰ A. J. Czartoryski, »Memoriał o obecnym położeniu Rosji, (ožujak 1806)«. 56.

³¹ Izvještaj o pismima crnogorskoga arhimandrita Simeona Ivkovića 1807. godine, u: Marko Dragović, »Prilozi za istoriju Crne Gore i Boke kotorske početkom XIX stoljeća. Iz petrogradskog državnog arhiva.« *Spomenik SKA* 31 (1898): 107-108.

Crne Gore, Dalmacije i Kotora, slične Dubrovačkoj Republici ili Republici Sedam Jonskih otoka”. Knez Adam je smatrao da će ta država predstavljati “snažnu barijeru” koja će odjeljivati Tursku od teritorija koje su zauzeli Francuzi.³²

Štoviše, zahvaljujući boravku srpskih i crnogorskih svećenika u Rusiji, Njegoš je bio upoznat s velikim državotvornim planovima kneza Adama na Balkanu.³³ Zbog toga je crnogorski vladika operacije ruskih sila na istočnoj obali Jadrana doživio kao neposrednu realizaciju koncepcije Czartoryskog. Nesumnjivo je to bio povod da Njegoš u toj akciji uoči veliku priliku za realizaciju svojih maštanja o “Velikoj Crnoj Gori”.

O tome svjedoči i činjenica da je u trenutku ulaska francuske vojske na područje Dubrovačke Republike vladika pojačao pritisak na Sankovskog, zahtijevajući početak oružanih operacija na dubrovačkom teritoriju. Štoviše, ne mogavši dočekati takvu odluku, Petar I. Petrović Njegoš je 2. lipnja obavijestio ruskog državnog savjetnika da crnogorske čete kreću na Cavtat.³⁴ Tako je do prvih sukoba između Crnogoraca i Francuza na području Konavala došlo već 30. svibnja. Unatoč velikim gubitcima, rusko-crnogorske čete uspjele su zauzeti Cavtat tek 4. lipnja.³⁵

Za daljnje operacije rusko-crnogorskih snaga veliko značenje imala je činjenica da je viceadmiral Senjavin, nakon što je primio obavijest o ulasku francuske vojske u Dubrovačku Republiku, žurno napustio Tršćanski zaljev i 8. lipnja stigao u Kotor. Tek ga je idućeg dana crnogorski vladika upoznao s tijekom događaja na obali Cavtata. Tijekom tog razgovora obojica su prihvatili plan vojnih akcija, čiji je cilj bio zauzimanje dubrovačke tvrđave. Sukladno tom planu, generalu Vjazemskom je predloženo da razvrsta borbene redove ujedinjenih snaga rusko-crnogorskih kopnenih jedinica.³⁶ A Senjavin je crnogorskog vladiku imenovao vrhovnim vođom rusko-crnogorskih kopnenih jedinica.³⁷

³² A. Czartoryski, *Mémoire sur les mesures à adapter relativement au Monténégro et pays circonvoisins*, 11/23 siječanj 1806, BCz, 5229 IV: 89-121.

³³ Miomir Dašić, *Ogledi iz istorije Crne Gore*, Podgorica: Istorijski institut Crne Gore, 2000: 129-142. Propagandi koju je u Petersburgu širio Ivković posebno je bio sklon ruski pravoslavni kler, koji je imao široke utjecaje u petersburškim dvorskim krugovima. Kao što je poznato, pravoslavni dostojanstvenici tamo su vršili funkciju glavnih zagovornika interesa pravoslavnog pučanstva Balkanskog poluotoka. Lobiranjem tog tipa bio je ugrožen i Czartoryski. O tome, prije svega, svjedoči nota paroha Andreja Samborskog upućena upravo knezu Adamu, u kojoj traži od Rusije pomoć “slaveno-srpskom narodu” (29. ožujak/10. travanj 1806.). Vidi: *Političeskie i kulturnye odnoszenija Rossiji s jugoslavjanskimi zemlami v pervoj treći XIX v. Dokumenty*. Moskva, 1997: 42-43.

³⁴ V. Gračev, *Serby i Černogorcy v borbe za nacionalnu nezavisnost i Rossija (1805-1807)*: 55.

³⁵ V. Čučić, *Posljednja kriza Dubrovačke Republike*: 97-99.

³⁶ V. Bronevski, *Zapisi o Crnoj Gori i Boki*: 152-154.

³⁷ V. Čučić, *Posljednja kriza Dubrovačke Republike*: 101.

Konačno, 17. lipnja te čete zauzele su poziciju oko Dubrovnika s namjerom da zauzmu dvije strateške točke obrane dubrovačke tvrđave - brdo Srđ i otok Lokrum. Još istoga dana započeo je juriš na te ciljeve. Unatoč gubitcima, rusko-crnogorske čete uspjele su zauzeti Srđ i druga brda koja se protežu iznad Dubrovnika. Međutim, desant na Lokrum završio je potpunim porazom.³⁸ Uz to, napadači su uspjeli zatvoriti prsten oko dubrovačke tvrđave. Grad je bio okružen s kopna i s mora. Dana 18. lipnja okupacija Dubrovnika postala je činjenica.³⁹

Knez Czartoryski nesumnjivo je polagao velike nade u vojnu operaciju na području istočne obale Jadrana. Sigurno je bio i svjestan da njen uspjeh ovisi o povećanju ruskog vojnog kontingenta u regiji. Iz depeše koju je 13. lipnja uputio Italinskom doznajemo da je poljski knez namjeravao iz crnomorskih luka "poslati na područje Jadrana" rusko vojno pojačanje.⁴⁰

Dana 22. lipnja započelo je koncentrirano bombardiranje dubrovačke tvrđave. To nije omelo generala Lauristona i viceadmirala Senjavina da započnu pregovore. Francuski vođa zahtijevao je od Rusa momentalnu predaju Boke kotorske Austrijancima. Pri tome se pozivao na naredbe samog cara Aleksandra I. S druge strane, Senjavin nije priznavao taj argument, smatrajući da se pitanja Dubrovnika ne smiju povezivati s Bokom kotorskom. Istovremeno je zahtijevao da francuske snage napuste Republiku.⁴¹

U isto vrijeme, Razumovski je obavijestio Sankovskog da su vlasti u Petersburgu suglasne da se preda Boka kotorska, samo nije objavljen konkretan datum predaje. Zbog toga je veleposlanik u Beču naredio da se taj proces uspori, te da se samim time nadmudre Austrijanci i Francuzi.⁴²

Tako u skladu s taktikom Czartoryskog, Senjavin nije namjeravao predati Boku kotorsku, a Dubrovnik je smatrao sigurnosnom zonom koja dijeli ruske od francuskih položaja. Zbog toga je u pregovorima s generalom Lauristonom

³⁸ V. Bronevski, *Zapisi o Crnoj Gori i Boki*: 154-158.

³⁹ D. Senjavin Petru I. Petroviću Njegošu, 20. lipanj/2. srpanj 1806 (*Fond Petar I Petrović Njegoš*, br 1206, Arhivsko odjeljenje Državnog muzeja Crne Gore - Cetinje); A. Arcimowicz, »Admiral D. N. Sieniawin.«: 314-323.

⁴⁰ A. J. Czartoryski A. Italinskom, 1/13. lipanj 1806. (*Vniešnjaja politika Rossiji XIX i naczela XX veka*, sv. III: 189-192).

⁴¹ V. Čučić, *Posljednja kriza Dubrovačke Republike*: 109-110.

⁴² A. Razumovski S. Sankovskom, Beč, 26. svibanj/7. lipanj 1806, u: »L'occupation de Kotor en 1806-1807.« *Annales de L'Institut Français de Zagreb* 16-17 (1941): 51-52; Taj manevar pokazao se prvim majstorstvom. O tome prije svega svjedoči činjenica da je u brzu predaju Boke kotorske vjerovao sam Napoleon. Vidi: Napoleon maršalu L. Berthieru, Saint-Cloud, 7. lipanj 1806, u: *Correspondance de Napoleon I-er*, sv. XII. Paris, 1863: 446.

viceadmiral tvrdoglavo ustrajao pri tome da je povlačenje francuskih snaga iz Dubrovnika uvjet za mir. Senjavin nije skrivao da je njegov cilj okupacija dubrovačke tvrđave.⁴³

Usprkos tomu, viceadmiral je precijenio borbene mogućnosti podređenih mu četa. Regularne ruske jedinice imale su premalo vojnika da izvedu juriš na dubrovačku tvrđavu (ruske kopnene snage imale su 2.300 vojnika), a neregularne crnogorske čete nisu bile sposobne za to. Zbog toga se okupacija Dubrovnika ograničavala na artiljerijsku paljbu na grad. Senjavin je računao da francusko pojačanje neće brzo stići te da će do tada Dubrovnik pasti izmučen glađu.

Ipak, štetnim su se čimbenikom pokazali narušeni odnosi između Crnogoraca i Rusa. Crnogorci su, naime, saznali da su ruske vlasti obećale Austrijancima vratiti Boku kotorsku.⁴⁴ Loši su bili i odnosi generala Vjazemskog s vladikom.⁴⁵ Ruski general zamjerao je Njegošu da ne vlada svojim četama koje su se, vodeći se pohlepom za plijenom, raspršile po Republici pljačkajući i razbijajući sve što se da.

Taj posljednji čimbenik bio je razlog zašto lokalno dubrovačko stanovništvo nije podržalo Ruse, nego su upravo suprotno, oružano stali na stranu Francuza, vidjevši u njima zaštitnike pred navalom barbara.⁴⁶

Francuzi i Dubrovčani, žestoko braneći dubrovačku tvrđavu, bili su svjesni da sa sjevera u smjeru Republike ide pomoćni korpus generala Gabriela Molitora. I kada je 5. srpnja dospio na teritorij Dubrovačke Republike, izazvalo je to pravu paniku u rusko-crnogorskim redovima, koji su se počeli povlačiti u smjeru Boke kotorske i Crne Gore. S time je išao i bijes viceadmirala Senjavina na Petra I. Petrovića Njegoša, kojega je ovaj prvi optužio za izdaju. Napoljetku, 6. srpnja završila je opsada Dubrovnika.⁴⁷

Čini se da se knez Adam Czartoryski u svojim balkanskim planovima nije nadao da će akcija rusko-crnogorskih četa u Boki kotorskoj i Dalmaciji proizročiti krvavi nacionalni hrvatsko-srpski i dubrovačko-crnogorski sukob. S pojavom Rusa i Crnogoraca na tom teritoriju išao je i val nasilja koje su oni izvršili na tamošnjim katolicima. Upravo je otpor domaćeg hrvatskog i dubrovačkog

⁴³ V. Čučić, *Posljednja kriza Dubrovačke Republike*: 112.

⁴⁴ D. Senjavin Aleksandru I, Cavtat, 16/28. lipanj 1806 (*Vniešnjaja politika Rossiji XIX i naczelja XX veka*, sv. III: 205).

⁴⁵ Crnogorski vladika žalio se na stav ruskih vojnika viceadmiralu Senjavinu. Vidi: Petar I. Petrović Njegoš D. Senjavinu, kopija, 1/13. srpanj 1806. (*Fond Petar I Petrović Njegoš*, br 1211).

⁴⁶ L. Vojnović, *Pad Dubrovnika. Knjiga prva (1797.-1806.)*: 258-267.

⁴⁷ V. Čučić, *Posljednja kriza Dubrovačke Republike*: 117-122.

pućanstva bio jedan od čimbenika koji je pridonio uspjehu napoleonske vojske na tom području.⁴⁸

Osim toga, sve ukazuje na to da je, usprkos svemu, osnovni čimbenik koji je uzrokovao da rusko-crnogorska oružana akcija u Dubrovačkoj Republici unaprijed bude osuđena na neuspjeh bio taj što, unatoč sugestijama Czartoryskog, car Aleksandar I. nije pristao na povećanje broja ruske vojske na Krfu i u Jadranu. Štoviše, sama najava predaje Boke kotorske Austrijancima činila je daljnje aktiviranje ruske balkanske politike nemogućom.

Vjerojatno je na taj podlozi došlo do sukoba između njega i cara. To, čini se, potvrđuje činjenica da je 20. lipnja 1806. godine Aleksandar I. primio njegovu ostavku.⁴⁹

Dana 20. srpnja 1806. godine, nakon ostavke Czartoryskog, d'Qubril je u ime petersburškog dvora sklopio separatan mirovni sporazum s Francuskom. Prema tom sporazumu Rusija Francuskoj daje Dalmaciju i Boku kotorsku, uz uvjet da ruski kontingent ostane na Krfu, a Francuzi su najavili povlačenje svoje vojske iz Njemačke i obvezali se da će obnoviti nezavisnost Dubrovačke Republike (uz uvjet da zadrže luku u Stonu).⁵⁰

Iako je Napoleon polagao velike nade u taj sporazum,⁵¹ car Aleksandar I. nije ga ratificirao. U Petersburgu su smatrali da je d'Qubril, sklapajući taj sporazum, znatno premašio svoje ovlasti.⁵²

U konačnici, Dubrovačka Republika nikada nije vratila nezavisnost, a Boku kotorsku su Rusi predali Francuskoj tek na temelju mira sklopljena u Tilsitu 7. srpnja 1807. godine.

⁴⁸ Luka Stulli, *Prvi dani Francuza u Dubrovniku, Dubrovnik 1806*, rukopis (Arhiv Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku); Vesna Čučić, »Rat u Konavlima godine 1806.« u: *Konavle u prošlosti, sadašnjosti i budućnosti*, sv. 1. Dubrovnik: Zavod za povijesne znanosti HAZU, 1998: 160-168; Vesna Miović-Perić, *Na razmeđu*. Dubrovnik: Zavod za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku, 1997: 256-264; Stjepan Čosić, *Dubrovnik nakon pada Republike (1808.-1848.)*. Dubrovnik: Zavod za povijesne znanosti HAZU, 1999: 33-37.

⁴⁹ Jerzy Skowronek, *Adam Jerzy Czartoryski 1770-1861*. Warszawa, 1994: 130; Prema autorima djela *Očerki istoriji Ministerstva Inostrannykh Dela Rossiji* (sv. III, Moskva 2002: 40), Czartoryski je ponovio svoju ostavku u ožujku, a prihvaćena je 17. lipnja. Isti taj datum daje i Veliki Knjaz Nikolaj Mihajlovič Romanov (*Imperator Aleksandr I.* Moskva, 1999: 53-54).

⁵⁰ Rusko-francuski sporazum o miru i prijateljstvu, 8/20. srpanj 1806. (*Vniešnjaja politika Rossiji XIX i naczela XX veka*, sv. III: 226-231).

⁵¹ Napoleon maršalu L. Berthier, Saint-Cloud, 27. srpanj 1806. (*Correspondance de Napoleon I-er*: 567).

⁵² J. Skowronek, *Antynapoleońskie koncepcje Czartoryskiego*: 264.

**THE FALL OF THE DUBROVNIK REPUBLIC
AND ADAM JERZY CZARTORYSKI
IN THE SERVICE OF RUSSIAN POLITICS**

PIOTR ŻUREK

Summary

The author examines the Russian and Montenegrin offensive onto the territory of Boka kotorska and Republic of Dubrovnik in 1806, and the role of Adam Jerzy Czartoryski in these developments. As commissioner of the Russian Foreign Ministry, the Polish count was determined to achieve his anti-Napoleon ideas. After the Treaty of Pressburg he tried to obstruct the recognition of French rule over the eastern coast of the Adriatic. However, Czartoryski's plans failed to foresee that the advance of the Russian and Montenegrin forces in Boka kotorska and Dalmatia would result in bloody national conflicts. The Russians and Montenegrins plundered the Ragusan territory and terrorised its Catholic population, so that finally the resistance of the local people contributed to the success of Napoleon's troops in this region.

